

КУЛЬТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВТІЛЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН І ВАЖЛИВА ОСНОВА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СПІЛЬНИХ МІЖНАРОДНИХ ПРОЕКТІВ

*(оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та
неопублікованими документами за 2016–2017 рр.)*

В Україні після Євромайдану триває дискусія довкола того, на яких суспільних та політичних цінностях має ґрунтуватися «нова» Україна.

Втім суспільство є невіддільним від культурних процесів, як і культура – від суспільних. Можна навіть стверджувати, що в цьому контексті культура, маючи значний креативний потенціал і засоби мистецтва як інструмент міжлюдської комунікації, здатна не тільки брати участь в дискусії щодо головних цінностей суспільства, а й формувати новий сенс буття.

Не викликає сумніву той факт, що проблема всебічного осмислення поточних подій, які розгортаються просто перед очима наших сучасників, є актуальною і для України. Зокрема йдеться про створення нової культурної парадигми, адже на геополітичному, а отже й на світоглядному рівні в країні відбулися певні зміни. Наприклад, якщо раніше наша національна ідея полягала у формуванні української нації, то сьогодні українська нація, об'єднана й спільними успіхами, й спільним болем, є сформованою.

На переконання членів Несторівської групи – неформального об'єднання інтелектуалів та громадських активістів, створеного з метою розробки стратегічного бачення України, – новітньою національною ідеєю повинна стати модернізація української нації. Як процес модернізація має багато виявів і вимірів. Але якщо звести її завдання до одного речення, то воно мало б звучати так: переведення України на траєкторію сталого розвитку [1].

Серед широкого спектра питань, пов'язаних з модернізацією, окрема увага приділяється культурним і креативним індустріям, що знаходяться на дотичних лініях культури та бізнесу. Як зазначає експерт з регіонального розвитку, бізнес-моделювання та розробки бізнес-стратегій, директор агенції економічного розвитку PPV Knowledge Networks Володимир Воробей, культурні індустрії варто сприймати крізь призму доданої вартості, яку формує публічний товар,

благо, яке ми як суспільство маємо фінансувати. Виходить, що культура загалом є публічним товаром. Тож ми повинні сформувавши суспільний договір, і через податки платити за те, щоб довкола були освічені люди.

Звідси виникає поняття ланцюга вартостей. І тут важливими є не лише культурні люди як публічне благо, але й те, що вони творять – культурні продукти: музика, мистецтво, які ми споживаємо. Не просто як продукт, а як певний сенс, які він містить, як поштовх для розвитку власної креативності.

Культурні продукти провокують наше оригінальне мислення. Звідси й взаємозв'язок – культурні люди формують креативні індустрії і знову створюють товари споживання, але вже з вищим рівнем креативності, який проявляється в оригінальності ідеї.

«Цей ланцюг вартостей на державному чи регіональному рівні надзвичайно важливий, бо тоді вища ймовірність, що бізнеси формуватимуться на креативних вартостях. А це і створення робочих місць, і податки до бюджету, – каже Володимир Воробей. – Можна нескінченно говорити про високу культуру, але бідна країна навряд чи може дозволити собі утримання високої культури. З іншого боку, без високої культури бідна країна ніколи не стане заможною. Ця дихотомія безперервна, і єдиний шлях для нас зараз – навчитися вибудовувати ланцюги вартостей на суспільному рівні».

Також, за твердженням експерта, ефективність сьогодні оцінюється не тільки в економічних, а й в соціальних капіталах. Щодо останніх, то тут важливо, чи інституція впливає на формування зв'язку між людьми та їхній інтелектуальний та культурний розвиток.

Приміром, будь-яку бібліотеку слід оцінювати з точки зору цих двох показників: чи правильно вона розподіляє кошти і наскільки впливає на формування людського капіталу. «Можливо, з бібліотеки, у якої небагато відвідувачів, виходять генії, діти йдуть у художні школи і пов'язують свій вибір з впливом саме цієї бібліотеки», – зазначає Володимир Воробей.

Отже, будь-яка інституція має сенс лише тоді, коли, спираючись на ціннісний потенціал культури, робить внесок у те, щоб це суспільство ставало більш сталим, модерним та відповідальним, причому байдуже, чи то маленька бібліотека, чи то великий науковий інститут [2].

Поняття креативних індустрій є для України відносно новим, тому все тут тільки починається, зокрема й дослідження цієї сфери. Проте завдяки таким програмам, як «Креативна Європа» чи «Культура та креативність» ЄС і Східного партнерства, 2016 року було запущено декілька напрямів досліджень креативних індустрій в Україні [3].

Завдяки стратегічній співпраці в рамках програм Європейського Союзу в царині культурних та креативних індустрій ця сфера набирає вищого, визначального статусу в нашій державі. На цьому наголосив Міністр культури України

Євген Нищук під час міжнародної конференції «Культурні відносини України та ЄС: перші досягнення», яка відбулася 14 грудня в Києві.

Власне програму конференції було сфокусовано на трьох заходах – конференції, шоукейсах успішних проектів – «Музей Гончара – Креативна Європа», «Тустань – Креативна Європа», нові проекти NSA-LA тощо та заключному перформансі – виставі «ЦеШО» Владислава Троїцького.

Захід проводився за ініціативи Національного Бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні у співпраці з Представництвом Європейського Союзу в Україні. Його учасниками стало близько 250-ти представників культурних, креативних та аудіовізуальних індустрій, громадських інституцій і проектів, державних, муніципальних та локальних органів влади України та Європи.

Як зазначив Євген Нищук, співробітництво між Україною та Європейським Союзом у сфері культури має на меті заохочення міжкультурного діалогу, розширення культурних обмінів, сприяння розвитку співробітництва в галузі культури, мобільності об'єктів мистецтва та митців України та ЄС. У цьому контексті надзвичайно важливою є участь нашої країни в програмі ЄС «Креативна Європа», яка дає можливість українським культурним інституціям приєднатися до європейських професійних мереж, знаходити партнерів та реалізовувати різноманітні спільні міжнародні проекти, роблячи свій внесок в розвиток і просування української культури».

Міністр також відмітив, що розробка та реалізація культурної політики, спрямованої на розвиток конкурентоспроможного середовища, розмиття межі між приватним і державним секторами, запровадження абсолютно нових прозорих інструментів підтримки культурних і креативних секторів є пріоритетом у діяльності відомства та Уряду загалом.

За словами очільника Міністерства, в базових засадах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС закладено культурну складову. «Все це є засадами того, що ми почали ставити культурну політику на перший план, і дуже раді, що без культурної складової не обговорюються ні політичні, ні економічні, ні соціальні питання. Ми змінюємо мислення політичної еліти в Україні, яка починає розуміти, що на культуру потрібно збільшити фінансування, бо саме культура впливає на розвиток людського потенціалу, на соціально-економічний розвиток держави, що зрештою дозволить нам бути конкурентними в Європейському Союзі», – сказав Євген Нищук.

Євген Нищук впевнений, що тісна співпраця з ЄС та Радою Європи, а також ті культурні маршрути, які протягом року прокладало Мінкультури, дають можливість відкрити Україну світові: «Ми стираємо межі того, що державний орган працює суто для державних колективів. Ми відкриваємось і стаємо тим майданчиком, який налагоджує комунікацію і взаємодію між різними гравцями культурного поля. І найголовніше те, що ми стаємо тим важелем, який є в фарватері всіх економічних, політичних і соціальних питань розвитку країни» [4; 5; 6].

Культура лежить в основі європейських цінностей, тому Україні для зближення з Євросоюзом потрібно налагоджувати ефективний культурний діалог з країнами-членами ЄС. Про це під час конференції заявив голова Представництва ЄС в Україні Х'юг Мінгареллі. Він, зокрема, вважає, що в галузі культури можуть бути створені нові робочі місця для українців коштом креативних індустрій, але щоб вони процвітали, необхідно забезпечити правильні економічні умови [7].

Тенденція налагодження Україною ділових стосунків з культурними інституціями Європи та світу може не тільки кардинально змінити на краще ситуацію щодо представлення креативного потенціалу нашої країни за кордоном, але й сприяти процесам модернізації та побудови повноцінного суспільного діалогу всередині країни.

Приклади кращих міжнародних практик для України в сфері культури та креативних індустрій, досвід реалізації спільних проектів – в наведених нижче показових кейсах.

У 2017 році в Україні було оголошено про початок трирічної програми *Culture Bridges*, яка триватиме з листопада 2017-го по жовтень 2020 року.

Culture Bridges – це нова програма, що сприяє розвитку українського культурного сектору та ефективному налагодженню зв'язку між культурними операторами та інституціями в Україні та ЄС. Програма фінансується Європейським Союзом в межах впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та здійснюється Британською Радою в Україні у співпраці з українським кластером Національних інститутів культури Європейського Союзу (EUNIC) [8].

Всього буде виділено 1,3 млн євро. *Culture Bridges* фінансуватиме низку активностей, зокрема міжнародну мобільність фахівців, проекти національної і міжнародної співпраці, тренінги та ознайомчі поїздки до країн ЄС. Упродовж трьох років програми буде виділено понад 100 грантів. Серед інших можливостей – спільні мистецькі проекти культурних інституцій-членів EUNIC та підтримка українських та європейських інституцій, що планують подавати заявки на програму «Креативна Європа» [9].

Програма *Culture Bridges* проводитиме заходи з розвитку професійних навичок для фахівців культурного сектору та пропонуватиме додаткові можливості мобільності у 2018 та 2019 році, зокрема: навчання з менеджменту культурних проектів для культурних операторів із середніх та малих міст України; співфінансування невеликих проектів, які запроваджують менеджери-початківці в українському культурному секторі; тренінги з написання проектних заявок для програми «Креативна Європа» для організацій, що працюють у великих та середніх містах України; навчальні візити до країн Євросоюзу для пошуку партнерів та розробки спільних проектів для програми «Креативна Європа» [8].

19–22 жовтня фонд «Ізоляція» провів щорічну міжнародну зустріч *Trans Europe Halles Camp Meeting*. В ній взяли участь представники понад 90 культурних центрів, заснованих на території колишніх промислових зон, у тому числі незалежні менеджери культури, митці та активісти культури з усієї Європи.

Trans Europe Halles (ТЕН) – це європейська мережа культурних центрів, започаткована громадянами та митцями.

З 1983 року ТЕН ініціює трансформацію промислових споруд по всій Європі на центри мистецтва, культури й активізму. Станом на 2017 рік мережа об'єднує майже 90 мультидисциплінарних центрів та інших культурних організацій у Європі. Щорічно ТЕН організовує дві міжнародні зустрічі, а також координує міжнародні проекти, проводить професійні тренінги, консультує державні й приватні організації та, загалом, активно впливає на культурну політику.

Фонд «Ізоляція» став першою українською інституцією, яка долучилася до мережі ТЕН. Це сталося ще 2011 року.

ТЕН Camp Meeting – це унікальна нагода для українських менеджерів культури й агентів змін познайомитися з колегами з усієї Європи, знайти нових партнерів, а також взяти участь у серії спеціальних воркшопів. А для учасників з Європи – це можливість познайомитися з українськими колегами та актуальним культурним контекстом нашої країни.

Цінним здобутком конференції став обмін досвідом з питань управління культурними центрами, програмування діяльності, пошуку фінансування, роботи з місцевою владою тощо. Крім того, було чимало можливостей для неформального спілкування та обміну ідеями [10].

Як наважитись на новаторський проект – розповіли на фестивалі *Startup Kultur – 2017*. Міждисциплінарний фестиваль креативних та соціальних стартапів організував та провів Гете-Інститут в Україні разом з IZONE у Києві з 30 вересня по 1 жовтня.

В рамках заходу можна було познайомитися, обмінятися досвідом та навчитися новому у кращих німецьких та українських експертів. Так, у програмі фестивалю були виступи, лекції та майстер-класи від понад 20 спікерів з України та Німеччини. Теми охоплювали дизайн мислення, розвиток креативності, краудфандинг, пошук інвесторів, особливості міжнародних ринків та багато іншого. Учасники могли також отримати індивідуальні консультації з авторського права, фінансового менеджменту та зв'язків з громадськістю.

Свої заявки до участі в безкоштовному фестивалі подали понад 400 креативних стартапів. Серед найцікавіших – проект *Pixalated Realities* (сканування історичних пам'яток); *Global DJ*, Генадій Жуга (рукавичка-контролер, що управляє музикою); *Точка Збірки* (головоломки, створені в Україні); Проект *Zelenew* (Львів, завод): перероблення пластику та створення арт

об'єктів; grid/ (лінія каркасних предметів інтер'єру) – колаборація дизайн бюро «Хочу раю» та агенції PPV Knowledge Networks тощо.

Проект фінансується з коштів фонду «Посилення громадянської співпраці у країнах Східного Партнерства» Міністерства іноземних справ Німеччини [11; 12; 13].

Україна та українці зараз цікаві Європі як ніколи, адже тепер діє безвіз. Тож європейцям важливо знати, що в головах у цих частих гостей, чим вони живуть, чого хочуть – така от суто прагматична причина. Але, окрім цієї прагматики, в ЄС, зокрема в Німеччині, є і абсолютно ширий, людський інтерес до України, до всього, що в ній зараз відбувається, і до молодого покоління українців – людей, які планують жити разом із західними європейцями в єдиному культурному, ментальному, а зрештою й тією чи іншою мірою і в економічному та політичному просторі.

У 2017-му RepublicaFEST (Україна) у партнерстві із Kultur.Aktiv e.V. (Німеччина) за підтримки фонду «Пам'ять, відповідальність та майбутнє» (EVZ) в рамках підтримки проектів програмою Meet up: Deutsch-Ukrainische Jugendbegegnungen розпочали міжнародний проект *Music Factory*, покликаний дати поштовх молодій музиці, арт-менеджменту та налагодити міжнародну співпрацю між артистами та організаторами.

Суть проекту полягала в тому, що група молодих українських і німецьких музикантів та арт-менеджерів брали участь у тижневій програмі обміну, яка відбуватиметься як в Німеччині, в містах Дрезден, Лейпциг та Берлін – червень 2017-го, так і в Україні – Кам'янець-Подільський – вересень, 2017.

У рамках заходу – українці навчалися правильному музичному продюсуванню, відбулися зустрічі зі спеціалістами з питань захисту авторських прав. Арт-менеджери, в свою чергу, забезпечували повну адміністративну підтримку проекту, отримуючи цінний досвід роботи в міжнародній логістиці та менеджменті. В результаті всі учасники проекту зав'язали міжнародні знайомства для організації проектів і закордонних турів своїх артистів.

Під час воркшопів музиканти разом з менеджерами вчилися, як власноруч досягати успіху в роботі зі своїми проектами, студіями запису, лейблами, клубами, фестивалями, промо-агенціями, концертними майданчиками, будувати сценічні виступи і, безумовно, постійно підтримувати зацікавленість до себе в мережі.

Бен Шорн, який працює в німецькій організації KulturActive.V., менеджер та музикант гурту AutumnValley, переконаний на власному досвіді, що музиканти можуть організовувати свою діяльність самостійно – є багато подібних прикладів. Це, так би мовити, розширює творчий простір і дає більше свободи на певних етапах творчого процесу. Він вважає, що професіоналізм – це вміння самоорганізовуватися і бути дисциплінованими. А без цього, каже він, творчість приречена на поразку.

За словами Аніки Янковської, арт-директорки легендарного клубу Scheune у Дрездені, організація KulturActive.V. має великий досвід співпраці з клубом Scheune у різних культурних проєктах, зокрема, організації міжнародних конференцій для музикантів з Німеччини та країн Східної Європи, а також фестивалів. Відповідно, вона була дуже задоволена, що змогла поділитися своїми знаннями з учасниками. На першому воркшопі – про те, як заробляти гроші, а другу частину навчання було присвячено формуванню іміджу музикантів для того, щоб правильно формувати пропозиції для виступу на певних майданчиках.

Справжнім подарунком «у дії» для музикантів *Music Factory*, особливо з України, став триденний вуличний фестиваль музики та мистецтва BRN у Дрездені, який позиціонується як незалежний захід, що його проводять містяни району Нойштадт для себе та гостей. Саме на цей фестиваль в останні три дні свого навчання потрапили українці у супроводі німців, і саме тут можна було побачити, як працює той самий концепт з дивною на звук аббревіатурою DIY, а коротко, «Хочеш зробити щось? Зроби це сам!».

Та головною, очікуваною для музикантів двох країн, була саме частина, де вони разом у трьох репетиційних кімнатах на німецькій студії Volume 11 почали говорити однією мовою. Ні, не англійською, що до речі, було однією з важливих умов для участі у проєкті *Music Factory*. Вони діставали свої інструменти, ноутбуки, палички, смички, клавіші тощо і розпочинали той самий міжнародний «експеримент», в якому була єдина універсальна мова – музика.

За 4 дні було створено 6 кардинально не схожих одна на одну музичних композицій і, що було важливим, у кожній яскраво, своєрідно та гармонійно, зігралися німці і українці. Ніхто не знав, що всі зможуть так швидко і якісно написати 6 нових пісень, але, мабуть, зміна звичних обставин і занурення у суцільну творчу лабораторію, зробили своє діло – робота у команді людей з різними стилями життя, менталітетами надихнула і мотивувала шукати для себе і своєї музики нових шляхів вираження.

Підводячи підсумки першої, німецької частини *Music Factory*, куратор проєкту Альона Дмуховська, зазначила: «Ми як організатори проєкту задоволені експериментом і зробимо все, щоб проєкт тривав і далі для митців обох країн. Неймовірно пишаюся цими хлопчиками та дівчатками, які змогли показати чудові симбіоз стилів та менталітетів у червні на фестивалі BRN у Дрездені, а далі – покажуть у нашому Кам'янці-Подільському на Respublica FEST» [14].

Друга частина проєкту стартувала 27 серпня. Всього 18 музикантів та менеджерів зустрілися разом у маленькому старовинному місті Кам'янець-Подільський, яке відоме своєю фортецею з фестивалем та сотнями муралів, які кожного року створюють українські та іноземні майстри стріт-арту.

На думку німців, які вперше приїхали в Україну і встигли побачити Київ та Кам'янець-Подільський, «це дивне поєднання старовинних вулиць с сучас-

ним візуальним мистецтвом дуже гармонійне і може співіснувати як місток між минулим та нинішнім часом».

Організатори з боку Respublica FEST з особливою увагою поставилися до підбору саме тих лекторів, які мають актуальний досвід роботи з музикантами різного рівня успішності.

Варто поставити акцент на тому, що досвід «розкрутки» молодих колективів в Україні набагато складніший. Якщо в Німеччині є організація GEMA, яка підписує контракт з виконавцями і навіть доплачує за організовані концерти та авторські права, то в Україні таких схем майже немає, а тому варто покладатися на той самий вже трендовий концепт DIY (do it yourself – зроби це сам), а далі, чим більше контактів серед журналістів, клубів та цільової аудиторії у соціальних мережах має музикант, тим більше шансів у нього стати відомим та займатися тільки музикою.

Дарця Тарковська, засновниця агенції Soundbuzz, яка провела для учасників воркшоп «Musiciansastartup» (Музикант як стартап) стверджує: «Багатьом музикантам здається, що сама ідея стартапу у музичній сфері абсурдна, адже мова йде про прагматичний бізнес. Але між гарним стартапером і музикантом багато спільного. Музична індустрія диктує нові правила, але зараз музикант здатен зробити купу роботи самостійно, не намагаючись сподобатися лейблам, продюсерам або промоутерам».

Загалом, теоретична частина, якій було присвячено 4 дні української частини проекту, стала хорошим підґрунтям для учасників, які надалі зможуть краще систематизувати роботу з музикою та її рекламою і знаходити нові шляхи презентації аудиторії, не тільки в Україні, але і закордоном. Тож для нинішніх досвідчених учасників прийшов новий час, коли можна буде зануритися у творчість, і з новими силами, створювати те, заради чого вони зібралися разом в Україні та Німеччині – музику, яка надихає людство в усі часи на перемоги та важливі для історії справи [15].

Продовжуючи тему спільних молодіжних українсько-німецьких культурних обмінів, можна згадати проект *MEETUP!*, організований німецьким Фондом «Пам'ять, відповідальність та майбутнє» наприкінці вересня 2017 р. в Берліні. Ця акція має на меті забезпечення сталих і плідних контактів між креативною і мистецькою молоддю двох країн. На кількадеденних німецько-українських молодіжних зустрічах, присвячених урбанізму й трансформації міського простору, медіа і мистецтву, а також багатьом іншим темам, також панував дух відкритості та взаємної симпатії [16].

Влітку 2016 року відома українська експертка з питань культури Катерина Ботанова написала в соціальних мережах про необхідність розробки нового суспільного договору для України. Тимчасом іспанський соціолог та історик Еммануель Родрігес в ефірі німецької радіостанції Deutschlandfunk висловив

думку про те, що європейським країнам потрібно в ході спільних обговорень сформулювати нові суспільні договори.

Це лише два з багатьох голосів, які з огляду на стрімкі суспільні зміни в європейських країнах закликають до нових перемовин щодо засад побудови суспільств у найближчому майбутньому. Власне, суспільний договір – це згода тих, ким правлять, на певні правила, за якими здійснюватиметься правління, це нові правила гри, рамки взаємодії, закріплена в суспільній уяві угода між владою та суспільством.

В 2017 році в рамках проекту *«Новий суспільний договір»* Гете-Інституту в Україні незалежними театральними групами з Німеччини – Theater Group *«Interrobang-performance»* (Берлін), України – центр *«Текст»* (Київ) та Росії – Театр.doc (Москва) було створено документальні театральні перформанси.

Ідея культурної ініціативи полягає в тому, щоб провести творчу дискусію за допомоги мистецтва у формі театральних проєктів на реальній та інтерактивній основі, присвячену актуальній суспільно-політичній ситуації.

Три різні вистави в Києві (03.10 на сцені Національного академічного театру імені Івана Франка), Москві (07.10 – Театр.DOC) та Берліні (11,13,14.10 – Sophiensaelen) – це три різні погляди на тему нового формулювання суспільних договорів.

У Німеччині точаться суперечки про те, як «загальна воля» має відбиватися в політиці, і це не лише з того часу, як почався наплив біженців та посилились націоналістичні течії. Ця тема відкрита і вона більш-менш конструктивно обговорюється в багатьох місцях. Роботи німецького документального театру вже тривалий час займаються перенесенням на сцену суспільних та політичних станів і активним залученням публіки до цього.

В Росії схоже на те, що суспільство у своєму розвитку відходить від засадничих європейських цінностей у напрямі до авторитарних владних структур, що з великим занепокоєнням спостерігає багато незалежних ініціатив.

В Україні такі дискусії ведуться передусім молодим активним громадянським суспільством з критичної перспективи у соціальних мережах. Сьогодні вкотре думки кожного українця сповнені надіями та сподіваннями на глобальні зміни. Разом з тим, вони отримують також і мистецьке опрацювання [17].

Цього разу мрії та прагнення пов'язані із Європою. Тож київська прем'єра від центру *«Текст»* режисера Андрія Мая та драматурга Олесія Доричевського отримала назву *«Викрадення Європи»*. Яка вона Європа? І де вона зараз? Можливо, ця історія співзвучна з давньогрецьким міфом про викрадення дочки фінікійського царя Агенора – Європи?

Режисер та драматург об'їздили міста та села України, поспілкувалися із різними людьми від трактористів до губернаторів областей, свої враження від зустрічей вони перетворили у театральне дійство. Це вистава-мандри. Мандри, що супроводжують нас ціле життя. Їхня мета – знайти себе у часі, своє місце в

цьому непростому світі, пошуки відповідей на вічні питання «хто ми?», «які ми?» і «якими ми маємо бути?» – і це, на переконання авторів театрального перформансу, залежить лише від кожного з нас [18].

Театральний конкурс *Taking the Stage* – про війни зовнішні та внутрішні. За три роки свого існування конкурс та міні-фестиваль від Британської Ради в Україні *Taking the Stage* став однією з найочікуваніших подій професійного театрального життя та важливим системоутворюючим елементом галузі. Цього року конкурс приймав новостворений майданчик незалежного сучасного театру «Сцена 6» у Національному центрі Олександра Довженка.

Очевидним є факт зростання з року в рік як глядацького ажіотажу, так і професійного рівня учасників. Також еволюціонує та вдосконалюється сама форма конкурсу. *Taking the Stage* починався як конкурс на постановку «сучасної» британської драми для «молодих» режисерів. Але на третій рік свого існування він позбувся вікових обмежень як для режисерів, так і для текстів. Жодних рамок у виборі матеріалу організатори не встановлювали, за виключенням того, що тексти мають належати авторам з Великої Британії.

Завдяки цьому у програмі з'явилися такі автори, як Діккенс, Шекспір, Веллс та дорослі режисери. Втім варто зауважити, що останні склали незначний відсоток, адже *Taking the Stage* як був, так і лишився, перш за все, конкурсом молодих режисерів і сучасних британських текстів.

У 2017 році програма здійснювалася у співпраці з громадським об'єднанням «Театральна платформа», британськими театрами Young Vic (Лондон), Sherman (Кардіф), Blind Summit (Лондон). До її короткого списку увійшли дванадцять вистав з чотирьох міст: Києва, Харкова, Дніпра та Чернігова. Троє переможців визначалися рішенням журі, один – шляхом глядацького голосування. Завдання не з легких, оскільки формат конкурсу стимулює до роботи в особливому режимі творчої мобілізації і спонукає до сміливих і талановитих рішень.

Цікавою видається цьогорічна статистика: організатори театрального конкурсу отримали 42 заявки від 32 театрів – драматичних, лялькових і дитячих, з яких 21 державний та 11 приватні. 24 заявники – чоловіки, 18 – жінки. 4 з отриманих заявок – на постановки лялькових театрів. 28 заявок отримано від режисерів із Києва, 5 – з Харкова, 3 – з Дніпра та по одній із Запоріжжя, Чернігова, Одеси, Львова, Івано-Франківська й Маріуполя.

6–7 жовтня конкурсант-фіналісти показали ескізи пропонованих вистав в рамках міні-фестивалю британської драми. За результатами показів з 12 фіналістів журі обрало трьох переможців, які отримають менторську підтримку від українських та британських театральних режисерів, гранти по 30,000 грн у бюджет майбутніх постановок, ліцензії на постановки обраних ними літературних творів та промо-підтримку майбутніх прем'єр.

Серед фаворитів *Taking the Stage 2017*, що вдруге проводився Британською Радою в Україні, найкращими визнали три проекти. Один з них – режисера Максима Голенка і «Дикого театру» за п'єсою Мартіна МакДонаха «Лейтенант з острова Інішмор». Другим проектом-переможцем стала постановка Розі Саркісян і театру «Актор» за п'єсою Сари Кейн «Психоз о 4.48». Третій проект, що переміг у *Taking the Stage 2017*, – постановка Дмитра Захоженка і Нового драматичного театру на Печерську – п'єса «Світ у горіховій шкарлупці» за мотивами твору Стівена Гокінга.

Протягом наступних місяців режисери працюватимуть над своїми виставами спільно з менторами з Великої Британії, а також пройдуть стажування у британських театрах, що виступили партнерами конкурсу *Taking the Stage*. Прем'єри своїх постановок вони представлятимуть навесні 2018 року.

Тож, розширення критеріїв відбору для конкурсантів дозволило більш виразно простежити палітру естетичних прийомів і тем, до яких звертається сучасна українська сцена. Тому конкурс набув ознак свого роду шоу-кейсу питомих можливостей українського театру як форми. Крім того, до конкурсної програми цього року додалася освітня платформа: паралельно з демонстраційною програмою театральних ескізів було проведено серію професійних майстерень для критиків та режисерів українськими та британськими фахівцями.

Можна до цього додати, що *Taking the Stage* – це щорічна театральна програма, яка дає можливість українським театрам спільно з режисерами-початківцями створити художньо оригінальні та суспільно вагомі постановки за підтримки театральних фахівців зі Сполученого Королівства. За результатами першого року програми молода українська режисерка Ольга Турутя-Прасолова втілила постановку за п'єсою Девіда Геровера «Ножі в курках» спільно з командою Національного академічного театру імені Івана Франка. Одна з фіналісток престижної британської премії Linbury Prize дизайнер Мінглу Вонг створила декорації до першої в історії українського сучасного театру постановки «Зимова казка» В. Шекспіра, зрежисованої Євгеном Худзиком на сцені львівського академічного театру ім. Леся Курбаса. На другому році існування програма надала підтримку чотирьом новим постановкам у Києві, Харкові та Сєвєродонецьку за творами сучасних британських драматургів [19–22].

І наостанок ще один приклад колаборації з міжнародною складовою – за фінансової підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки в Україні. Фонд «Ізоляція» у співпраці з Київським педагогічним університетом ім. Б. Грінченка, ляльковим театром StoneLion Puppet Theatre та організацією Project Central (США) оголосили *open call* для українських митців на участь у двотижневій виставці, що відкриється 29 березня 2018 року в креативній спільноті IZONE, Київ. Виставку буде присвячено проблемам довкілля. Від українських художників очікуються проекти, що прагнуть до мистецького осмислення тем взаємовідносин між людьми, іншими біологічними видами та їхнім се-

редовищем. *Open call* відкрито для всіх українських митців, які цікавляться або працюють із темою довкілля, досліджуючи шляхи культурного аналізу цієї проблематики та політичної мобілізації з питань екології [23].

В сучасному світі роль художника не тільки в емоційному вираженні того, що він відчуває, а й пізнавальна, дослідницька та аналітична робота. У цьому дискурсі простежується знакова для України тенденція. Мова йде про виражальні засоби мистецтва та інших креативних сфер, що дозволяють митцям створювати потужні образи, які долають межі дисциплін, доносячи актуальні проблеми сьогодення до ширшої аудиторії, та допомагають колективно окреслити методи дослідження культурних вимірів.

Наприклад, відомі українські митці долучилися до проекту «*Земельна відповідь*», який розпочався 18 червня 2017 року в Центрі сучасного мистецтва М17, присвяченого розвитку агросфери в Україні.

«Відкриття ринку землі – це те, що трапляється з країною раз на сто років. Що ми бачимо? Навколо теми ринку землі багато популізму, тривог, хаос з думок і розмов. Ми вирішили ініціювати якісний, структурний діалог на таку важливу тему...», – так пояснила мотивацію організаторів проекту його керівник Тетяна Жданова.

Для втілення цього задуму було створено новий формат – «арт-смарт-медіа». «Смарт» – частина, яка містить організацію широкого тематичного діалогу через Форсайт (методику моделювання майбутнього), конференції, презентації, інтерв'ю, круглі столи. «Арт» – передбачає участь художників з метою поглиблення проблематики і дискусії.

Митці беруть участь у Форсайті, і потім за допомоги засобів мистецтва – скульптур, картин, інсталяцій, відео, фото – своїми художніми роботами вводять в дискусію нового учасника – землю як суб'єкт.

«Медіа» – спеціальний медіа-супровід, медіапродакшн, сфокусовані для контакту з різними аудиторіями. «„*Земельна відповідь*” прагне отримати узгоджене розуміння, як розвинути агросферу, проявити її найбільші конфлікти й проблематику та ввести до діалогу про їх вирішення нову роль. Фокус проекту – на діалозі та зміні мислення. Саме тому до проекту і було включено сучасне мистецтво», – розповіла Юлія Гнат, арт-менеджер проекту.

Команда проекту організувала Форсайт-діалог з експертами на тему майбутнього агросфери у перспективі 15 років, та запросила митців взяти у ньому участь, адже їх особлива інтелектуальна художня «оптика» дозволяє вийти за межі усталеного сприйняття, проявити неявне – те, що може навіть не усвідомлюватися, не озвучується. При цьому, Ксенія Малих, мистецтвознавець та куратор проекту, підкреслила важливість комунікативної ролі мистецтва.

Як наголосив перед початком Форсайту экс-міністр АПК Олексій Павленко, з огляду на наявну в свідомості українців дуальність у ставленні до земе-

льного питання, завдання Форсайту якраз і полягає в тому, щоб проявити полярності та не відмовлятися від різних точок зору, а навпаки – консолідувати їх.

Учасники спільно аналізували ключові глобальні та локальні тренди, які вплинуть в найближчому майбутньому на розвиток аграрної сфери, та окреслювали основні сценарії розвитку. Ініціатори проекту переконані – художні висловлювання здатні зробити «голос землі» чутним, видимим і обговорюваним, ввести нову роль – землю – до суспільного діалогу і суттєво вплинути на нього.

«Що важливо розуміти суспільству? Проект „Земельна відповідь” розпочато не великими латифундистами, донорськими організаціями або державою, а ініційовано середнім бізнесом, що надає послуги аграрному сектору. Вперше бізнес виступає в ролі суб’єкта системного підходу до реформ», – підкреслила Тетяна Жданова.

Завдання наступного етапу арт-частини проекту полягало в тому, що художники працювали з проблематикою сфери, коли земля не сприймається як суб’єкт: ставлення до землі як ресурсу, проте не як до суб’єкта з власними інтересами, окрім її виснаження, також породжує конфлікти, для яких складно знаходиться консенсус. Вони просто не мають «сильної» точки перетину – інтересу учасника діалогу, який є важливим для всіх [24].

Виставку «Земля як не/суб’єкт» у рамках проекту «Земельна відповідь» було відкрито 5 грудня в стінах Верховної Ради України. 12 представлених на ній художніх творів поєднали медіа-інтерес до земельного питання, форсайт-дослідження майбутнього і художнє висловлювання [25].

Цей приклад демонструє величезний потенціал засобів мистецтва та культури – і як інструмента втілення важливих суспільних змін у державі, і як невід’ємної складової для реалізації різноманітних спільних проектів, що просувають українську культуру на міжнародному рівні.

Якщо Україна хоче модернізуватися, то неминуче мусить вибрати іншу модель – модель, яка базується на розкритті людського потенціалу. Адже, ставши Революцією гідності, Євромайдан унаочнив великий ціннісний струс у суспільстві й відкрив вікно можливостей для забезпечення стабільного ціннісного зсуву. Проте, як і кожне вікно можливостей, воно навряд чи залишиться відкритим надовго. За будь-яких обставин необхідною вимогою залишається політична воля еліт змінювати свою країну [1].

СПИСОК ПЕРШОДЖЕРЕЛ

1. Візія України – 2025 [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/33017> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.
2. Левантович О. Культура і... ефективність [Електронний ресурс] / Підготувала Оксана Левантович. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/66514> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.
3. Креативні індустрії у культурі [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://www.lacenter.org.ua/2013-09-10-08-52-50/69-2013-09-10-09-57-01/1796-2016-11-18-09-08-27.html> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.
4. Співпраця з ЄС допомагає виводити культуру на перший план в Україні – Нищук [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2364441-spivpraca-z-es-dopomagaе-vivoditi-kulturu-na-persij-plan-v-ukraini-nisuk.html> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.
5. У Києві обговорили стратегію співпраці Україна – ЄС у розрізі культурних та креативних індустрій [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=250502287 (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.
6. Культура – важливий крок до зближення України та Європейського союзу [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://uain.press/articles/kultura-vazhlyvyj-krok-zblyzhennya-ukrayiny-ta-uevropejskogo-soyuzu-623564> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.
7. Посол ЄС рекомендував Україні зближуватися з ЄС за допомогою культури [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://dt.ua/UKRAINE/posol-yes-rekomenduvav-ukrayini-zblizhuvatisya-z-es-za-dopomogoю-kulturi-263412_.html (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.
8. Culture Bridges [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://www.britishcouncil.org.ua/culture-bridges> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.
9. ЄС виділив €1,3 млн на підтримку культурного сектора України [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/culture/2017/11/13/381750_ies_vidiliv_13 mln_pidtrimku.html (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.
10. ТЕН Camp Meeting в «Ізоляції» [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://i-pro.kiev.ua/content/teh-camp-meeting-v-izolyatsiyi-0> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.
11. Мрії в дії: Як наважитись на новаторський проект – розповідали на фестивалі «Startup Kultur–2017» [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. –

Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/taym-aut/mriyi-v-diyi> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

12. ФЕСТИВАЛЬ STARTUP KULTUR [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/kul/sup/pdn/kud/tob.html> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

13. Що таке Startup Kultur? [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://startupkultur.com.ua> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

14. Міжнародний культурний експеримент Music Factory провели вперше в Україні та Німеччині: Частина 1. Німеччина. Дрезден. Фестиваль BRN [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://sensor.net.ua/blogs/1106287/mjnarodniyi_kulturniyi_eksperiment_music_factory_proveli_vpershe_v_ukran_ta_nmehchin (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

15. Міжнародний культурний експеримент Music Factory провели вперше в Україні та Німеччині: Частина 2. Україна. Кам'янець-Подільський [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://sensor.net.ua/blogs/1106298/mjnarodniyi_kulturniyi_eksperiment_music_factory_proveli_vpershe_v_ukran_ta_nmehchin (дата звернення: 18.12.2017).

16. Цукренко А. Зустрітися в Берліні: як українська і німецька молодь творила спільні проекти на MEETUP! 2017: Про мотивацію, враження і відкриття організаторів і учасників німецько-українських молодіжних зустрічей [Електронний ресурс] / Альберт Цукренко. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://cultprostir.ua/uk/post/nimecko-ukrayinski-molodizhni-zustrichi-meetup-2017-v-berlini> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

17. Новий суспільний договір [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/kul/sup/pdn/kud/eng/tpm.html> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

18. Новий суспільний договір – прем'єра вистави «Викрадення Європи» [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://kiev.carpediem.cd/events/4764535-noviy-suspilniy-dogovir-premiera-vistavi-vikradennya-uevropi-at-nacionalniy-akademichniy-dramatichniy-teatr-imeni-ivana-franka/> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

19. Гайшенец А. Театральний конкурс Taking the Stage: про війни зовнішні та внутрішні [Електронний ресурс] / Анастасія Гайшенец. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/culture/2017/10/09/378756_teatralniy_konkurs_taking.html (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

20. Божевілля, маргінали і Стівен Гокінг – результати конкурсу Taking the Stage [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://cultprostir.ua/uk/news-single/bozhevillya-marginali-i-stiven-goking-rezultati-konkursu-taking-the-stage> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

21. Фіналісти 2017 [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://www.britishcouncil.org.ua/theatre2017/finalists> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

22. TAKING THE STAGE [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://www.britishcouncil.org.ua/theatre2017> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

23. Open Call для українських митців [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://i-pro.kiev.ua/content/open-call-dlya-ukrayinskikh-mittsiv> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

24. Відомі митці долучатимуться до проекту з розвитку агросфери в Україні [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://artukraine.com.ua/n/vidomi-mitci-doluchatsya-do-proektu-z-rozvitku-agrosferi-v-ukraini/> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

25. У Верховній Раді відкрилася виставка «Земля як не/суб'єкт» [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://i-pro.kiev.ua/content/u-verkhovnii-radi-vidkrilasya-vistavka-%C2%ABzemlya-yak-ne-sub%E2%80%99yekt%C2%BB> (дата звернення: 18.12.2017). – Назва з екрана.

Матеріал підготувала

Шлепакова Т. Л.

голов. бібліограф відділу наукового аналізу та узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування ***І. Г. Піленко***

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 1,1. Б/т. Зам. 136. Безплатно

НБУ імені Ярослава Мудрого, Київ–1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12